

bizonyított” (Bush elnök korábban Texas állam kormányzója volt).

A neoliberalis fordulat (Reagan, Thatcher) egyik következménye, hogy korábban szöges elintézetben álló nézetek egyre inkább közelednek egymáshoz. Ez nemcsak a gazdasági életben figyelhető meg (egyre nehezebb különbséget találni baloldali és jobboldali gazdaságpolitika között), de egyéb területeken, így az oktatásban is. Baloldali, demokratapárti oktatáspolitikusok újabban nyíltan hirdetnek olyan nézeteket, amelyeket korábban még hevesen támadtak. Így például a szabad iskolaválasztás, amelyet az ismert *Brown v. Board of Education* (1954) után a déli államokban előszeretettel alkalmaztak a szegregáció legális folytatásaként, mára baloldaliak körében sem számít ördögtől valónak.

A közeledés dacára persze jócskán maradtak különbségek. Az oktatási reformok, a tesztek útján történő elszámoltathatóság általános elfogadottságához más is kellett. Ezt Ravitch leginkább abban az érvelési módban, közös nyelv megtalálásában látja, amellyel sikerült mindkét politikai oldal elvárásait kielégíteni. Így a demokraták a nagyobb állami szerepvállalást, a pedagógiai módszerek fontosságának hangsúlyozását üdvözlötték, a republikánusoknak az elszámoltathatóság és az iskolaválasztás szabadságának növelése nyerte el a tetszését.

És persze az üzleti érdekekről sem szabad megfeledkezni. Jelentős összegeket kapnak a különböző tanácsadó, költséghatékonysági módszereket (például buszoztatás megszervezését) kidolgozó cégek, azok a vállalkozások, amelyek a sikeres tesztekre készítik fel a diákokat, valamint az oktatási szolgáltatást nyújtó és a tesztek gyártó cégek is. Az NCLB keretében nyújtott támogatásoknak köszönhetően egy egész iparág indult virágzásnak.

Kötetünk szerzője négy évvel ezelőtt kifestette lakását. A munkálatok végeztével, amikor hozzálátott a becsomagolt könyvek és jegyzetek kikaplásához, amely munkával persze csak lassan haladt előre, hiszen nem tudta megállni, hogy ne olvasson bele egyikbe-másikba, szóval ekkor fogalmazódott meg benne a gondolat, hogy össze kéne foglalnia mindazt, amit ma már másképp gondol az oktatásról, mint korábban. Nem változtatta meg gyökeresen a nézeteit. Csupán beleesett egy csapdába, amit oly gyakran kritizált korábban másokon: hosszú ideig nemcsak elhitte, de maga is hirdette, hogy létezik egy csodaszer, amellyel az oktatás összes problémája megoldha-

tó. Könyve ebből a csapdából való kievickélését írja le. Jól sikerült a lakásfelújítás.

(*Diane Ravitch: The Death and Life of the Great American School System: How Testing and Choice Are Undermining Education. Basic Books, 2010, New York. 283 p.*)

Tomasz Gábor

MIT MONDANAK A TESZTEK?

Egy ismerőse fölhívta Koretzet, és azt kérdezte: Maga szakmabeli. Mondja meg nekem, melyik iskolába adjam a gyerekeket? Koretz magyarázni kezdte, hogy az iskola teljesítménymérési adatai még nem jelentenek mindent. Előbb ki kellene választani az iskolák egy szűkebb körét; elhatározni, hogy buszoztatja-e a gyermeket, vagy inkább marad abban a körzetben, ahová tartozik. Aztán néhány iskolába el is látogatni, hisz nem mindegy, mit lát a helyszínen az ember. Végül beszélni a tanárokkal, az igazgatóval – s csak aztán visszatérni a teszteredményekhez. Ismerőse türelmetlenül hallgatta. Na jó, mondta, de ne oda adjam, ahol a legjobbak az eredmények?

Ezzel a beszélgetéssel indokolja a szerző, hogy megírta a könyvét. A tudományos művek, mondja, a tudományos közönségnek szólnak. A tudományos művek szerzője minden állítását meg kell indokolja – vagy szakirodalommal, vagy kutatási eredményekkel. Ez a könyv azonban nem tudományos, inkább ismeretterjesztő. Azoknak írta – egyetemen belül és kívül –, akik érteni szeretnék, hogy mi is az a teszt. Ezért, folytatja a szerző, ez a könyv nem politizál. Nem akar állást foglalni azokban a kiterjedt vitákban, amelyek arról szólnak, hogyan is kellene eredményesebb oktatáspolitikát csinálni. Ehelyett föl akar világosítani arról az eszközről, amellyel manapság az Egyesült Államokban az iskolák, a helyhatóságok és a kormányzatok az oktatáspolitikát hatásosnak vagy hatástalannak minősítik. Föl akar világosítani arról, mit is jelentenek – vagy nem jelentenek – a teszteredmények.

A könyv egyetemi előadásorozat, amelyet a szerző évek óta tart tanári mesterszakosoknak (ahogy itthon neveznénk őket). Olyanoknak, akik nem tanultak matematikát vagy tesztelmé-

letet – de nagyon is várható, hogy teszteseteket fognak használni és teszteredményeket értelmezni. Nekik akarja a szerző elmondani, mire figyeljenek, ha tesztet használnak.

A tizenhárom fejezet valóban sorozatot tesz ki (részletei meg is hallgathatók az interneten). Az első fejezet a tesztelés iskolai és oktatáspolitikai „beágyazottságáról” szól – vagyis arról, miért is annyira fontos Amerikában ez a kérdés. A második fejezet az eszköz fajtaát mutatja be, a harmadik a mintavételt és a minta tulajdonságait. A negyedik, ötödik és hatodik fejezet a teszteset amerikai fölhasználását mondja el a tesztelés történetétől a jelenlegi (2008) alkalmazásokig. A következő fejezetek a teszteredmények érvényességével és megbízhatóságával foglalkoznak – nem általában, hanem az oktatáspolitikával kapcsolatosan. A tíztizenharmadik fejezetek témája a teszteset speciális alkalmazása; azaz a teszthasználát sajátos helyzetű fiatalok megvizsgálására. Fogadkozása ellenére a szerző jelentős számú magyarázó megjegyzést fűz a fő szöveghez, amelyben imponáló mennyiségű irodalomra hivatkozik. Igaz, mind angol nyelvűekre és mind amerikaiakra.

*

A könyv borítóján egy tábla látható, rajta (krétával!) valami képlet. A képlet előtt pedig, félig háttal nekünk, egy idős tanár, amint a kezét ökölbe szorítja, és a fejét a táblába veri. Gyanítjuk, hogy maga a szerző, s ha igen, épp előadás közben. Tényleg dühös? De hát miért? Mert amit leír, attól még nem kellene dühösnek lennie. Pedig nagyon is az (minden ígérete ellenére, hogy távol marad a politikától). Hogy mennyire dühös, azt a kiterjedt sajtóhíború mutatja, amely csak úgy ömlik az internetről.

Ennek a háborúnak különböző „hadszínterei” vannak. Az egyik hadszínteret – az iskolákét – már ismerjük. Amikor Koretz egy ismerősének elpanaszolta az iménti beszélgetést, az ismerőse fölnevetett. Engem tízesével hívnak naponta a szülő, mondta, és mind ugyanezt kérdi. Egyszer megdühödtem, és azt feleltem: Asszonyom, döntse már el. Ha csak abba az iskolába akarja adni a gyereket, ahol a legmagasabbak a teszteredmények, menjen egy ingatlanközvetítőhöz. Kérdezze meg, hol a legmagasabbak az ingatlanárak, és költözzék oda. Mert ott a legmagasabbak teszteredmények is.

Egy másik hadszíntér az önkormányzatoké, amelyek évente adják ki beszámolóikat az előző év eredményeiről, benne az általuk fönntar-

tott iskolákról. A szülők pedig évente böngészhetik, melyik iskola mekkora haladást ért el tavalyhoz képest. Mégpedig a teszteredmények alapján (mintha egyik év teszteredményeit egyszerűen csak össze lehetne hasonlítani az előző évivel, dühöng Koretz). A teszteredményeket könnyű kommunikálni – hiszen csak néhány statisztikai adatról van szó, és ezek ráadásul jól össze is hasonlíthatók. S ezekből nemcsak a gyerekek fejlődésére következtetnek – bár nem volna szabad, mondja Koretz újra meg újra –, hanem a tanári munkára, sőt az iskolafönntartókra is. Tehát nemcsak a gyerekek teszteredményeire, és nemcsak az iskolák eredményeire, hanem az iskolafönntartók sikeres vagy sikertelen oktatáspolitikájára is. Arra, hogy hatékonyan költötték-e az „adófizetők pénzét”, amikor ezt az iskolát jobban támogatták, amatt kevésbé; amikor ennek a tantestületnek fizetés-emelést adtak, amazokét meg visszafogták; amikor ebbe az iskolába beruháztak, amannak a pályázatát viszont elutasították.

A harmadik hadszíntér a kormányzati politika. Ezen a hadszíntéren a két párt mérkőzik, és az aktuális elnökök képviselik a pártokat. A könyv megírásakor épp váltották egymást a republikánusok és a demokraták, Bush elnököt Obama elnök. Bush programját (*No Child Left Behind – „Egy gyerek sem maradhat le”*) Obama szakértői azzal kritizálták, hogy készpénznek vette a teszteredményeket, és ezek alapján helyezte ki az oktatásügyi támogatásokat (miközben a Bush-program igazi célja az elit iskolázás megteremtése volt). Cserébe Obama elnököt a republikánus szakértők meg azzal bírálják, hogy maga sem veszi észre, mennyire ingatag az eszköz, amellyel ő meg az iskolai meritokráciát akarja helyreállítani.

*

Vagyis arról, hogy Daniel Koretz majd politikamentesen magyarázza el, mit is jelentenek a teszteset és hogyan kell értelmeznünk őket, szó sincs. Koretz munkája épp attól izgalmas és fölkapott Amerikában, amitől érdektelen és jelentéktelen ma még Magyarországon. Nem is érhető ez a könyv – a mondanivalója, az üzenete érthetetlen –, ha nem próbáljuk visszahelyezni az Egyesült Államok oktatáspolitikai vitáiba.

Koretz könyvéből kiderül, hogy nincs tesztelés a teszteset aktuális fölhasználása és értelmezése nélkül. A teszteset – legalább is az iskolai teszteset – megbízhatósága és érvényessége nem technikai fogalmak csupán (azok is persze), hanem iskolapolitikai horderejű fogalmak. A többi technikai

fogalom – a mintavételtől az eredmények megvitatásáig – sem egyszerű technika. Sokkal inkább technikainak látszó, annak álcázott politizálás.

Ismerjük az ilyen „politizálást”, csak tán nem kapcsoljuk össze Koretz könyvével. Ez volt az az eszköz, amellyel a Kádár-rendszerben mint szakértők próbáltunk hozzászólni az éppen időszerű politikai diskurzusokhoz. A tesztelés és statisztikázás éppen az a szerep, amelyet magára öltve a szakértő is szóhoz juthat a politikusok asztalánál, mert tényekről beszél, amelyeket ő tud jobban.

Csak hogy a teszteredmények nem tények, üzeni Koretz ebben a könyvében. A tesztek technikai adatai azáltal kerülnek a politikába, hogy értelmezik, megmagyarázzák őket. Mégpedig rendszerint aszerint, amit mondani akarnak velük. A tesztek, mondja a szerző, nagyon is ki vannak téve a túlértelmezésnek. Nem a tesztek hiteltelenek – nagyon is hitelesek és nagyon is fontosak –, hanem azok, akik a politikai szándékaikat beléjük értelmezik.

*

Ha az imént jellegtelennek és jelentéktelennek neveztük Daniel Koretz könyvét – jellegtelennek és jelentéktelennek kis magyar glóbuszunkon –, akkor most hamar kijavítjuk magunkat. Ez a könyv egyike az igazán fontosaknak, amelyeket az aktuális irodalomból a hazai oktatáskutatás figyelmébe ajánlhatunk. Különösen azoknak a figyelmébe, akik a tényeken alapuló (*evidence-based*) oktatáspolitikai fontosságát hangsúlyozzák, még több és több tényt sorakoztatva föl annak az álláspontnak a védelmében, amelyet aktuálisan képviselnek.

Tényeken alapuló oktatáspolitikai? – kérdezné Koretz, ha ismerné a nálunk jelenleg folyó vitákat. Azt, hogy mennyire fontosak a PISA-eredmények a közoktatás fejlesztésében, és van-e jelentősége annak, ha néhány hellyel előbbre vagy hátrább kerülünk az országok rangsorában. Azt, hogy mennyire fontosak a felsőoktatási rangsorok, és van-e jelentősége, mondjuk, Közép-Európában a világ első száz vagy ötszáz intézménye közé bekerülni. Azt, hogy mekkora előrejelző hatása van az érettségi vizsgáknak, és mennyit érdemes áldozni értük. (S ha most nem oktatáskutatásról íránk, a sort még folytathatnánk. Vajon hogyan értsük az orvosi laboratórium adatait? Vajon mit jelentenek a gyógyszerhatékonysági vizsgálatok? Hogyan értelmezzük a társadalmi jelzőszámokban bekövetkező változásokat?)

Ez a vita, ha jól értjük, akörül forog, mennyire bízhatja magát a politika azokra a „tényekre”, amelyeket a szakértők föltálnak neki. Mennyire kell a józan eszünkre, a mindennapi tapasztalatainkra támaszkodni ahhoz, hogy a „valóságot” – esetünkben az iskola, az oktatásügy valóságát – megértsük? Koretz szerint az adatok, amelyek az iskolai tesztekéből származnak, nélkülözhetetlenek, de jelentésük – azaz értelmezhetőségük – nagyon is szűkre szabott. A „tények”, azaz a tesztekéből nyert statisztikák önmagukban inga-tagok. Még az sem elegendő, ha többször – vagy mint Amerika tapasztalatai mutatják, visszatérően, rendszeresen – mérünk. Még valami kelle-ne hozzá: a józan mérlegelés, amely a teszteredmények túlzott és egyoldalú értelmezését korrigálja, helyére teszi.

Egy vitában, amelyben Diana Ravitch – ismert amerikai oktatástörténész, az amerikai konzervatívok kiemelkedő szakértője – sorra vette Bush elnök bukásának oktatáspolitikai összetevőit, Daniel Koretz is fölszólt. Csak ennyit kérdezett: Miért, ön hol volt? Kinek a pártján? A mindig magabiztos (és még mindig dekoratív) Ravitch pedig lemondóan így válaszolt: Elleneztem az eluralkodó középszerűséget, és bíztam abban, hogy a teszteredményekkel kiválogatható egy oktatási elit. Belátom, hogy tévedtem. És Koretz egy szakmailag közismert fordulatot idéz, amely így szól: Mennél többet használunk egy társadalmi mutatót politikaformálásra, annál inkább inflálódik. S mennél jobban inflálódott, annál inkább torzítja azokat a társadalmi folyamatokat, amelyeket módosítani akarnak vele. Ezt Donald Campbell az 1970-es évek közepén írta. Talán nem tévedünk, ha ezt tartjuk Koretz fő üzenetének, legalább is nekünk, a hazai oktatáspolitikai kutatóinak és szakértőinek. Tényekre – például teszteredményekre és kompetenciamérésekre – hivatkozni nem elég egy jobb, egy új oktatáspolitikához. Józan ész, mindennapi tapasztalat és politikai akarat is kell hozzá.

(Daniel Koretz: *Measuring Up. What Educational Testing Really Tells Us. Harvard University Press, 2008, Cambridge [USA]. 353 p.*)

Kozma Tamás

